

'... נמצינו למדים, שאין מנדה לכבודו אלא חכם שראוי למנותו פרנס על הצבור. והצריכו בו תנאים; האחד, שלמד כל התלמוד בענינים נוהגים, לאפוקי הלכתא למשיחא – לפי שלא מצאו כל אנשי חיל ידיהם ללמוד כל כך. ורבה בר אבוח, אמר לו אליהו: לא תני מר סדר טהרות, כדאיאת בפרק 'המקבל' (ב"מ קיד:). והתם נמי אמר לו רב אשי לרב אחא בריה דרב יוסף: כי מטית סדר קדשים תא אקשי לי. ועוד, כיון שאין הדינים ההם נוהגים ואין גורסים אותם אלא משום דרוש וקבל שכר, כדאיאת בפרק ד' מיתות (סנהדרין נא:), ובזבחים פרק בית שמאי, ת"ח אף על פי שלא ידעם ראוי הוא למנותו פרנס... (תשב"ץ ח"א לג)

*

'ונשלמה פרים שפתינו'

'אף על פי שנהרס הבנין הקדוש ונחרב, וכל סדרי הקדושה בקביעותם נסתמו אורותיהם מהאיר בעולם, 'אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם' – לא זזה הקדושה הפנימית, הקבועה בתוכיותה של הנשמה הישראלית, שממנה נובע הוא כח השפה הקדושה, המיוחדת לישראל בקדושתה. וכח זה הוא יפה כל כך, עד כדי להיות תשלומין גם בעד המעשה היותר ניכר ויותר חזק בהיותו מסתדר בפעולה, כמו שהקרבת היותר גדול ויותר מוכר בממשיותו, הוא קרבן הפרים, גם אותו אנו משלמים בשפתינו, שכח הדיבור הקדוש המיוחד לנו, פועל בהיותו וצירוף הפנימי את אותו הענין המקודש, להעלות ולעדן את כל העולמים ואת כל ההויה מצד פנימיותה, דוגמת מה שפעלו הקרבנות בהתפשטותם וקדושתם הגלויה והמפורסמת, נוסף על אוצר הכבוד הפנימי המקושר עמם' (מתוך עולת ראייה עמ' קטב).

דף מו

הערות וציונים

'בשני חילולין הכתוב מדבר' – דרש מהכפלת ה-למ"ד ד'יחללו' (ערש"י ושטמ"ק). וכיוצא בזה דרשו על 'לא יחלל זרעו' – שני חילולין (תמורה ה:); וכן 'תקל – תקלל' (סנהדרין סו. וערש"י יבמות מד: וסוטה כו: וקדושין עה. וע"ע תוס' להלן נו ד"ה היינו).

'לכפר – לכפרה נתתיו ולא למעילה' – יש מי שפרש הלימוד, הדם ניתן לכפרה והכפרה נחשבת צורך האדם ואינה צורך גבוה, הלכך אין שייך בו מעילה. [לעומת זאת דם בהמת קדשים כשהיא חיה – מועלין בו (כבמעילה יב: עתוס'), שהרי אז אינו עומד לצורך האדם אלא לצורך הבהמה, להחיותה] (עפ"י זכר יצחק מה"ב. ובזה יישב כמה דברים).

'אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו... משום דהוי תרומת הדשן ובגדי כהונה שני כתובין הבאין כאחד... תרומת הדשן ועגלה ערופה...' – אם כי משמע מפשטות הלשון שקיים דין מעילה בכל אותם דברים, כבר צדדו בתוס' (ביומא נט: וכיו"ב כתבו במעילה יג. ד"ה אתיא) שלשון זו אינה בדוקא, שהרי

עגלה ערופה אינה הקדש אלא למדנו מן הכתוב שאסורה בהנאה (וע' גם ברש"ש מעילה יא. ועוד. ובמאירי (פסחים כו) כתב שיש בעגלה ערופה איסור מעילה אך לא קרבן, מאחר ואין לה פדיון. וע"ע במובא בקדושין נו ובכריתות כה בענין חלות הקדש בעגלה ערופה).

וכן לענין איברי שעיר המשתלח [שאמרו במעילה (יא) לדעה אחת שאסורים בהנאה אעפ"י שנעשית מצוותם] – כתב בשפת אמת (בפסחים כו) שמשמע מכמה מקומות שאין בהם אלא איסור הנאה ולא 'מעילה'. ואפילו בחיי השעיר, אין נראה שיהא בו מעילה, והרי שעיר המשתלח לא נמנה בכלל שאר הקרבנות לענין מעילה [וצדד שמא גרסה משובשת יש שם].

וכן לענין בגדי כהונה של הכהן הגדול – לא נזכר ברמב"ם אלא איסור הנאה ולא יותר, כאשר העיר באבי עזרי (מעילה ב, יד). ועוד כתב שם בדעת הרמב"ם שאין מעילה בתרומת הדשן. וכדברי התוס' ביומא (וע' גם ב'חדושי הגר"ח על הש"ס' תמורה; בשו"ת משיב דבר ח"ב ע; שבט הלוי ח"ו קונטרס הקדשים טו טז. ויש להעיר שרבנו חננאל בפסחים שם כתב ושנה (ע"ש בר"ח הנדפס מחדש) לשון מעילה בבגדי כהונה).

ז' וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר...' – יש לעיין, אם שני כתובים הבאים כאחד מלמדים לשאר מקומות, מדוע נצרכו להיכתב שני כתובים?

ויש לומר, כשם שאמרו בכמה מקומות 'מלתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא' כמו כן יש לומר לענין 'מה מצינו', שאף על פי שאפשר ללמוד בבנין אב, טרח הכתוב וכתב פעם נוספת במפורש. אכן שלשה כתובים הבאים כאחד לכולי עלמא אין מלמדים (כמבואר בכמה מקומות בתלמוד) – כי אין אומרים 'טרח וכתב לה קרא' כולי האי. וודאי בא הכתוב למעט למקום אחר (עפ"י ספר הכריתות; 'קובץ ענינים' חולין קיג).

א. ע' ב'חדושי הגרעק"א בחולין קיז: שהעיר על דברי התוס' שם שיוצא לדבריהם שאומרים 'מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב' אף בשני מקראות ולא מצינו כן בעלמא. ואכן לפי הסבר הנ"ל, הלא מצינו מפורש להפך, שאין אומרים 'טרח וכתב' בשני מקראות, וא"כ קושיית רעק"א מתחזקת. ואולם לפי מה שבאר החזו"א (ריד לוף קיז): דבריהם, אין קשה כלום.

וע' גם ב'חדושי הריטב"א לעיל מג. 'מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא – פי' כשאין צורך לעקם הרבה כי הכל...'.
ב. עוד בסברת 'טרח וכתב לה קרא' כלפי מה מצינו – ע' תוס' שבת קלא: רש"ל וערוך לנר סנהדרין מ: וע"ע במובא ביומא כח סע"ב.

וכן לענין שאר מידות אמרו כן – ע' ב"מ פרק ה' לענין גזרה שוה; ר"ן נדרים ג לענין הקש; חדושי הרמב"ן שבת סד. תוס' לעיל ח רע"ב; שער המלך ריש הל' שחיטה.

(ע"ב) 'איתמר רבי יוחנן וריש לקיש... מחלוקת בטומאת בשר... אמר רבא: מסתברא כמאן דאמר

כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו...' – ע' בהרחבה בבאור הסוגיא ובפסקי הרמב"ם, ב'חדושי הגר"ח הלוי – פסוה"מ יח, כד – (האם סברת רבא שייכת רק ללישנא דרב כהנא, או גם לרב טביומי; כיצד יתכן שמחלוקת ר"ש וחכמים רק בטומאת בשר, והלא משנתנו מדברת על טומאת הגוף כמבואר ברישא, וכ"ה בספרא – צו).
עוד בבאור הסוגיא – ע' במשך חכמה (פר' צו ז, כא).

עוד בענין אכילת עצים ולבונה בטומאה, ע' במצוין לעיל לד. וע"ע בכל זה בזבח תודה כאן.

'לשם ששה דברים הזבח נזבח...' – כתבו התוס' (ב. בד"ה כל), כל אותן מחשבות שנאמרו כאן חוץ מ'לשם זבח' ו'לשם זובח', אם חישב בהן שלא לשמן – כשרים ועליו לשם זובה, כי המקור לכל אלו

הדברים שהזכרנו נזכרו לשמן, הוא מהכתוב בהקטרת האמורים [שלא כשינוי קודש ושינוי בעלים שנאמר בעבודות המעכבות], והלא הקטרת אמורים כל עצמה אינה מעכבת בכשרות הקרבן, שאף אם לא הוקטרו אמורים – כשר ועלה לשם חובה. הלכך אע"פ שצריך לעשות גם כן שאר העבודות לשם כל ששה דברים הללו, כמחשבת 'לשם זבח ולשם זובח' – אין לנו מקור לכך שהם מעכבים. וב'זבח תודה' צידד שאם שחט שלא לשם השם נראה היה לכאורה שלא רק שאינו מרצה אלא גם פסול, וכמעלה לשעירים. ונשאר ב'צריך עיון'.

ומדברי הרשב"ץ (ח"ג לו ד"ה ואמרת) נראה שלא נקט כהתוס', אלא כל ששת הדברים דינם שווה לענין זה שאם עשה שלא לשמן – לא עלו לשם חובה. וכן דקדק בלחם משנה מלשון הרמב"ם (מעשה הקרבנות ד,יא), שדין שאר המחשבות כדין שינוי קודש, שאם שינה – כשר ולא עלו (ע"ש), ובחדושי הגרי"ז ריש מסכתין).

עוד משמע מהרמב"ם שבשעת ההקטרה אין צורך בשום מחשבה. כן דקדק מדבריו במשנה למלך (טו,א). וע' מש"כ בזה באבי עזרי (מהדו"ד מעה"ק ד,י). וזה דלא כשיטת התוס' (והרע"ב) שלכתחילה צריך שיפרש בהקטרה לשמה. וב'זבח תודה' (בריש המסכת וקאן) כתב לדחות הראיה מלשון הרמב"ם, והלא מקרא מלא הוא 'הקטיר החלב לריח נחוח לה', ומשמע לכאורה שאפילו חישב בשעת העבודות, צריך לחשוב שוב בהקטרה. 'וצ"ע בכל זה'.

עוד מבואר בדברי הרמב"ם (מעה"ק ד,י יא) ששאר המחשבות מלבד שינוי קודש ובעלים, אינן נצרכות אלא בשחיתה, אך לא בקבלת הדם ואילך. והתוס' חולקים. (ע' משל"מ שם ורעק"א בראש המסכת).

'אמר רבי יוסי: אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו – כשר, שהוא תנאי בית דין...' – הלשון 'אף מי שלא היה בלבו' משמעותו מורה על דיעבד. והלא ב"ד התנו על כך לכתחילה, גזרה שלא יאמר שלא לשמו (כדלעיל ב: וברש"י)?

ונראה שלא תקנו חכמים אלא על מחשבת הזבח, כדי שלא יטעה ויעשה לשם זבח אחר, אבל בשאר מחשבות; לשם השם, אישים, ריח וניחוח – אין וניחוח – ולכך נקט לשון דיעבד, כי בנוגע לשאר מחשבות יש לו לכתחילה לכוין לשמן (עפ"י שפת אמת לעיל ב.).

ובזבח תודה כתב שלשון 'אף מי' יכול להתפרש אלכתחילה. ואכן נסתפק האם בשאר מחשבות מלבד לשם זבח וזובח, אמר ר' יוסי שתקנו שאין צריך כלל לחשוב אף לכתחילה.

א. אולי יתכן לפרש שאף לר' יוסי צריך לכתחילה לכוין במפורש שיהא הזבח נזבח כפי שראוי להיות דינו (עתוס' לעיל ב.). ותנאי ב"ד הוא שלא יחשוב לשם הזבח המסוים, שמה יטעה, ואולם צריך לכוין באופן כללי וזוהו הוא מקיים מצות עשיה לשמה. והטעם לכך כפי שצדדו האחרונים (ע' שפ"א ב על תד"ה זבחים; פתיחת קרן אורה לזבחים; חדושי הגרי"ז ועוד) שמדין תורה נראה שמצוה לפרש לשמה, הגם שסתמא כשר (וע"ע שער המלך חובל ומויק ז,ד; זבח תודה ב ד"ה אתנו ב"ד). ושמה 'שתנאי' או 'שהוא תנאי' שאמר רבי יוסי – פירושו 'תנאי, כלשון המשנה בכמה מקומות. והרי זה משפט העומד לעצמו ואינו טעם לנאמר מקודם.

ב. מש"כ בשפת אמת שלא תקנו אלא במחשבת הזבח ולא בשאר מחשבות – לא פרש בדבריו אודות שינוי בעלים. ובתוס' להלן עא: (ד"ה לשם) נקטו שגם בשינוי בעלים תקנו שלא יאמר. ואולם לישיב דברי רש"י שם י"ל שלדעתו בשינוי בעלים לא תקנו. וע"ש בשפת אמת דפשיט"ל דהוא הדין במחשבת בעלים תקנו שלא יפרש.

ובשו"ת נודע ביהודה (קמא יו"ד צג) נקט שכל אותם ששה דברים תקנו שלא לאמרם. [ומזה הביא להוכיח שאין צריך לומר במצוות 'לשם יחוד... כשם שכאן אין צריך לומר 'לשם השם'. ובספר פרי צדיק (תוריע ט) דחה ההוכחה: אפשר דוקא כהנים שהם שלוחי דרחמנא ואין המעשה מצדם, אין צריך שיוכירו הכוונה בפה, שנעשה ממילא לשם ה' המשלחם, ושפיר תקנו חכמים מפני החשש שלא יוכירו בפיהם לשם ה', משא"כ לשאר כל אדם המביא נדבתו או עושה מעשה מצוה, ע"ש באורך.

וכל זה דלא כהנחת השפ"א שבשאר המחשבות מלבד לשם זבח ולשם בעליו, לא תקנו חכמים].

'שאינ המחשבה הולכת אלא אחר העובד' – אפשר לפרש שזו נתינת טעם לדברי ר' יוסי, שלכך התנו ב"ד שישחט סתם משום שהולכים תמיד אחר מחשבת העובד ושמה יטעה ויעשה לשם זבח אחר ויפסידו הבעלים. אבל אילו היה נקבע הדין לפי מחשבת הבעלים, הרי אם טעה וחשב שלא לשמה – הוא שהפסיד לעצמו, ולא היו חכמים מתקנים תקנה זו (צאן קדשים).

עוד יש מקום לפרש שאין כאן נתינת טעם כלל, ו'שאינ' מתפרש כדבר לעצמו, כמו 'ואין... ואינו המשך דברי רבי יוסי. וכן לשון המשנה בכמה מקומות (ע' ריש ביצה ובגמרא שם ח. רא"ש ספ"ז דעירובין. ובקרבן נתנאל שם ציין לאהלות ה,ו [ובתפא"י שם פירש כמשמעות הרגילה]; הוריות ב,ב; פרה ה,ה וע"ש במפרשים ובתו"ט. ובמובא ביוס"ד קדושין סו.). וכשם שמיצונו להפך; ו' משמשת כ'ש' (ע' מנחות צג: ערכין ט ובמצוין ביוס"ד ב"ב קע וסנהדרין כא).

לרמב"ם (בפירוש המשנה) דרך אחרת בבאור המשנה, לפיה נחלקו תנא קמא ור' יוסי בענין זה – האם הולכים אחר מחשבת העובד או הבעלים. (וכבר העירו המפרשים בפשטות הסוגיא בריש מסכתין. וב'זבח תודה' כתב שנראה שהיתה לו לרמב"ם גרסא אחרת בגמרא שם. וע"ע בחולין לח: שנחלקו בדבר ר' יוסי ושאר תנאים).

'קדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים... היה בלבו לשם חולין – כשר ואינו מרצה' – ע' במובא לעיל (ג.) שיש אומרים שמחלוקת הסוגיות בדבר, ולדעת רבא (שם) השוחט לשם חולין – כשר ומרצה, משום סברת 'דלאו מינה – לא מחריב בה'. ובוזה כתבו האחרונים לפרש דברי הרמב"ן (בראש השנה כח) שקדשים לשם חולין – כשר ומרצה. ע"ש.

'ככתבם וכלשונם'

בענין עבודת המקדש וקדשיו – מספר הכוזרי (מאמר שני כה ואילך).
'... אמר הכוזרי: די לי במה שאמרת בענין זה. ועתה אבקש ממך כי תבייני כל אשר קראתי בתורה על הקרבנות – דבר שקשה על השכל לקבלו – למשל, מה שנאמר: את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי – האין פרוש הדברים כי הקרבנות קרבנות לה' הם, והם לחמו וריח ניחוח לו?
אמר החבר: מה שאמר הכתוב לאשי מתרץ כל קושיא – כאילו אמר: הקרבן ההוא והלחם וריח הניחוח המיוחסים אלי אינם כי אם לאשי – זאת אומרת, האש, הנפעלת לפי דבר האלוק, הקרבנות הם לחמה, ואת שיריהם יאכלו הכהנים. והכוונה במצוה זו היא עריכת הסדר הדרוש למען שכון המלך במקדש, לא שכינת מקום, כי אם שכינת מעלה.

וקח לך כמשל לענין האלקי את הנפש המדברת, השוכנת בגוף טבעי בהמי – גוף כזה לאחר שנשנתו כחותיו הטבעיים וסודרו כחותיו הנפשיים, הראשיים והמשועבדים להם, סידור אשר הכינו לקראת מצב שלמעלה ממצב הבהמות, נעשה ראוי לשכון בו השכל כמלך, להורותו והדריכו ולהיות עמו כל עוד יתמיד הסדר ההוא, וכאשר ייפרע הסדר – ייפרד השכל ממנו. והנה הכסיל סובר כי השכל זקוק למאכל ולמשקה ולריחות נעימים, הואיל והוא רואה את השכל מתמיד כל עוד אלה מתמידים ונפרד בהפרדם, אולם הדבר אינו כן, כי הענין האלקי גומל טוב לכל ורוצה בטוב לכל, ובהיות אחד הדברים מסודר ומוכן לקבל את הנהגתו, אין הענין האלקי מונע אותה ממנו, ואינו פוסק מהשפיע עליו אור וחכמה ודעת, אך בהיפסד הסדר הנכון, אין

הדבר ההוא מקבל את האור ההוא והוא עצמו הולך לאיבוד, אולם הענין האלקי נעלה הוא משתפול בו לאות או יקרהו הפסד.

כל הנוגע לסדר העבודה: המלאכה והקרבות והשירה והמאכל והמשתה – וכל אלה בתכלית הטהרה והקדושה – לא נאמר עליו אפוא 'עבודת ה' ו'לחם אלקיך' וכדומה כי אם בהשאלה – להורות כי האלוק מרוצה מן הסדר הטוב בחיי האומה וכהנייה ומקבל את מתנותם כביכול ושוכן בקרבם לכבוד להם, אולם הוא עצמו מקודש ונעלה מלהנות ממאכלם וממשתיהם, ואין לחמם כי אם לנפשם.

הלא כן הדבר בעיכול המזון בקיבה ובכבד; אם העיכול עולה יפה, והצלול שבמזון נתקן בלב, והצלול שבצלול – ברוח החיים, מיתקנים הלב והרוח והמח על ידי המזון ההוא, וכן ייתקנו גם כלי העיכול ושאר האברים על ידי רוחות החיים הזורמים אליהם מן העורקים, מן העצבים ומן הורידים – כללו של דבר, כל מזג הגוף כולו ייתקן ויוכן לקבלת ההנהגה של הנפש המשכלת אשר היא עצם נבדל מחומר, הקרוב במדרגה לעצם המלאכים, שעליהם נאמר 'די מדרהון עם בשרא לא איתוהי', ואז תשכון הנפש בגוף, שכינת ראשות והנהגה, לא שכינת מקום, אם כי היא אינה אוכלת במזון ההוא כלל, כי נעלה היא מזה. והנה הענין האלקי חל רק על נפש המקבלת את השכל, והנפש הזאת אינה מתחברת כי אם ברוח חיים חם טבעי, ורוח זה אי אפשר לו בלא מקור, בו יתקשר כהתקשר הלהבה בראש הפתילה – והנמשל לפתילה במשלנו, הוא הלב. הלב זקוק לחומר אחד – לדם, והדם אינו מתהווה כי אם על ידי כלי העיכול – הוא צריך אפוא לקיבה ולכבד ולאברים המשמשים אותם; וכן צריך הלב לריאה ולגרון ולאף ולסרעפת, ולשריר המניע את שריר החזה, המסייע לפעולת הנשימה, המעמידה את מזג הלב על תקנו בעזרת האויר הנכנס והאד היוצא. וכן צריך הגוף, לשם הרחקת מותרי המזון, לכלים של כחות דוחים ולכלי הפרשה – ומכל אלה שהזכרנו כאן נהיה עיקר הגוף. אולם הגוף זקוק גם לכלים אשר יעבירוהו ממקום למקום בבקשו את הדרוש לו ובברחו מן המזיק לו, ולכלים אשר בהם ימשוך אליו דברים או ירחיק מלפניו דברים – וכך הוצרך לידיים ולרגלים. וכן הוצרך הגוף ליועצים אשר ילמדוהו להבחין בין הדברים ויודיעוהו ממה לירא ולמה לצפות, וידעו וירשמו לפניו ויזכירו לו מה שעבר, למען יזהר בעתיד מזה ויצפה לזה; ולשם כך הוצרך הגוף לחושים חיצוניים ופנימיים – ומקום משכן החושים האלה הוא הראש, אך נשענים הם גם על הלב ומתחזקים בו. הגוף כולו מסודר אפוא סדר העולה כולו בהנהגת הלב, אשר הוא המשכן האמתי של הנפש – ואם אמנם הנפש שוכנת גם במח, אין זאת כי אם שכינת משנה באמצעות הלב.

בדומה לזה סודרה האומה החיה, האלוקית, כדבר יהושע: **בזאת תדעון כי א-ל חי בקרבכם**. בכל עת אשר רצה האלו-ה באומה, נפעלה האש ברצונו, והיה זה לאות כי נתקבלה מנחתם ומתנתם. האש, כידוע, היא הדק והנעלה בגופים אשר מתחת גלגל הירח, אך המקום בו נפלה האש היה בשומן חלבי הקרבנות ובאדיהם ובעשן הקטורת והשמנים – כי זה מנהג האש; אינה נאחזת כי אם בשומן ובשמן, כמו שהחום הטבעי מתקשר בדקים שבחלקי הדם השמנוניים – ומפני זה צוה האלו-ה לעשות את מזבח העולה ואת מזבח הקטורת ואת המנורה, ואחרי כן צוה על העולות ועל קטורת הסמים ועל שמן המשחה ושמן המאור; – את **מזבח העולה** – למען תדבק בו האש הנגלית הידועה. את **מזבח הזהב** – למען האש הנעלמת והדקה יותר. את **המנורה** – למען ידבק בה אור החכמה והדעת, ואת **השלחן** – למען ידבק בו השפע החמרי וכל הטובות הגשמיות – כמו שאמרו החכמים: הרוצה שיחכים ידרים והרוצה שיעשיר יצפין, – כל אלה היו כלי שרת

לארון ולכרובים שהם במדרגת הלב שהריאה מרחפת עליו, ואלה אף הם הוצרכו לכלי שרת ולכלי שימוש, והם הכיור וכנו, ומלקחים, ומחתות וקערות, וכפות ומנקיות, וסירות ומזלגות, ועוד. כל אלה הוצרכו לשמירה בתוך המשכן והאהל ומכסהו. ועל כולם שמרה חצר המשכן, היא וכליה...

ואין אני טוען ואומר בהחלט – חלילה לי מא-ל – כי כוונת העבודה הזאת היא הסדר הזה אשר אמרתי – להפך! אל נכון נעלם הדבר ונעלה מזה – אומר אני: תורת האלקים היא, ומי שקיבלה בתמימות בלי התפללות ובלי התחכמות – מעולה הוא מן המתחכם והחוקר; אך מי שנטה מן המדרגה העליונה הזאת אל המחקר, מוטב לו כי יבקש טעם לדברים האלה אשר יסודם בחכמה האלוהית מאשר יעזובם לסברות רעות ולספקות המביאים את האדם לאבדון. אמר הכוזרי: הפלאת להמשיל משלך, החבר! אולם על הראש וחושיו עדיין לא שמעתי משל בדבריך, ואף על על 'שמן המשחה'.

אמר החבר: אכן, שורש החכמה, הלא הוא עשרת הדברות, מופקד בארון אשר הוא במדרגת הלב, ושלוחותיו הן דברי ספר התורה שהושם בצד הארון ככתוב: ושמתם אתו מצד ארון ברית ה' אלקיכם. פה המקור לשתי החכמות: חכמת התורה שנושאתיה הם הכהנים, וחכמת האלקות שנושאתיה הם הנביאים. אלה ואלה היו יועצים נבונים לאומה ומוכיחיה וכותבי זכרונותיה – הם הם ראש האומה.

אמר הכוזרי: אם כן, אינכם היום כי אם גוף בלא ראש ובלא לב.

אמר החבר: כן הדבר כאשר אמרת: גדולה מזאת – אף לא גוף, כי אם אברים מפוזרים, מעין 'העצמות היבשות' אשר ראה יחזקאל במראה. אולם, מלך הכוזרים, העצמות ההן אשר נשתייר בהן דבר מה מטבע בעל החיים ואשר שמשו לפנים כלים לראש וללב, לרוח לנפש ולשכל, טובות הן מן הגופות המגולפות מאבני שיש או מאבני גיר, אשר ראשים להן ועינים ואזנים וכל אברי החי, אך מעולם לא היתה בהן רוח חיים ולא יתכן כי תשכון בהן, כי צורות מחוקקות הן, צורות הדומות לאדם אך אינם אדם.

אמר הכוזרי: כדבריך כן הוא.

אמר החבר: האומות המתות, אשר נסו לחקות את האומה החיה, הגיעו לכל היותר לדמיון חיצוני: אמנם גם בניהם הקימו בתים לאלו-ה, אך בבתיים ההם לא נגלה אות מאת האלו-ה; הם קבלו עליהם פרישות ונזירות למען תשרה עליהם הנבואה, אך היא לא שרתה עליהן; ואף גם זאת; בהשחיתם דרכם כי חטאו ועברו חק, לא ירדה עליהם אש מן השמים ולא מגפת פתאום, למען ידעו אל נכון כי היה זה עונש על מרים מאת האלו-ה; וכאשר נפגע לבם – רצוני לומר, הבית ההוא אשר אליו הם מכוונים את תפילותיהם – לא בא כל שינוי במצבם; ואם נשתנה – לא נשתנה כי אם מהיותם רבים או מעטים, חזקים או חלשים, שרויים במחלוקת או מאוחדים – הכל כפי דרך הטבע והמקרה.

אולם אנחנו – כאשר נפגע לבנו, הוא בית מקדשנו – נחלינו, וכאשר ישוב לבנו לאיתנו – נרפא גם אנחנו בין שנהיה רבים בין שנהיה מעטים, יהיה מצבנו אותה שעה מה שיהיה – כי יוצרנו אלקים חיים, הוא מלכנו, והוא המחזיק בידנו גם במצבנו כיום, מצב הפיזור והגלות.

עוד ענינים וטעמים, רמזים וסודות, מוסרים ולקחים – בפרטות סדר הקרבנות והלכותיהם – ראה בהרחבה בהקדמת רבנו עובדיה ספורנו לפירוש התורה; בפירוש רש"ר הירש לויקרא (וע' לו עוד בספר חורב עמ' 451; אגרות צפון מכתב יד); ובסידור עולת ראייה ח"א עמודים קיז-קעט; דרש משה דרוש כו.

“ניחוח” – לשם הנחת רוח

‘...כי הנה בטעמי הקרבנות העירו מפרשי תורתנו כי אין צורך לה’ בעולות אילים וחלב מריאים, גם חז”ל אמרו על פסוק ריח ניחוח נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני. וגם זה צריך ביאור, כי הלא כל המצוות כולם הם גזירות המלך ועיקרם לעשות רצון יוצרנו יתברך ויתעלה, ומה נשתנו הקרבנות לכתוב בהם ריח ניחוח; –

ויראה לרמוז בזה, כי הנה ידוע ליודעי חן כשעלה ברצונו הפשוט לברוא את העולמות כולם, צמצם את עצמו בלבושים וצמצומים רבים והאציל וברא עולמות אצילות בריאה יצירה עשייה עד העולם הזה הגשמי. ואמרו חז”ל שהעולם הזה נברא בה’, ויש לרמוז שה’ רומזת על מלכות שמים כידוע, כי כל הברואים כולם שבעולם הזה מורים על מלכותו יתברך שבראם מאין ומלכותו בכל משלה. ועיקר שעשועי רצונו הקדום לברוא העולמות היה בנשמות ישראל שיתבראו, כמאמר חז”ל ישראל עלו במחשבה תחלה, שהם יהיו מיחדים כבוד מלכותו מלכות כל העולמים ומעלים אותה לאין סוף ב”ה על ידי שיקשרו את כל העולמות וכל הנבראים התחתונים וכל העולמות – אצילות בריאה יצירה עשייה – להעלות אותם לשרשם, כי כולם חוצבו ממקור אחדות הפשוט.

וצריך האדם להתבונן גם מכל הנבראים הגשמיים שאין בירה בלא מנהיג ולמצוא מכולם אור מלכותו יתברך ולקשר את כל המושגות אצלו בכל החושים, הן בחוש הראיה הן בשמיעה ובטעם וריח, כולם יקשרם באור אין סוף ב”ה, ועל ידי זה הוא מקשר המלכות-שמים המושגת בכל. והיא הדי’ תתאה, ומיחד אותה עם הדי’ הכוללת וי”ו קצוות, מחמת שמדבק עצמו במדת השבעה רועים, ועל ידי כן הוא בא לתשובה ודביקות גדול בחכמה עילאה והוא מקשר את המלכות בהחכמה ובבינה ועל ידי זה השלם ונתקשרו הדי’ תתאה והדי’ בי”ה שהם חכמה ובינה, וממשיכין מוח חכמה אל המלכות שמים דרך המדות.

וזה היה ענין הקרבנות בזמן שבית המקדש היה קיים – שהיו מקשרים גם הנבראים הבהמיים אל שרשם ומתקשר הכל באין סוף ב”ה, ועל ידי זה מתמתקין הגבורות בשרשן ונתמשכין חסדיהם והשפעות טובות על הכנסת ישראל (מתוך מאור ושמש ויקרא ד”ה דבר).

‘... וזהו מדת מלכות, שהוא משפיע לזולתו כדרך המלכים, וכן מקבל מזולתו – כי כל כבוד המלכות הוא מהזולת ואין מלך בלא עם, ונמצא כל עיקר מדה זו הוא המתחברת עם הזולת שלמטה הימנו להשפיע ולקבל, וזהו מדת הפה גומר (ברכות ס”א ע”א) שהוא גמר ההשתלשלות ומדה אחרונה מהקומה שלפניה שנעשית ראש לקומה שלאחריה.

וזהו הגילוי שכינה בתחתונים, להשפיע אור גדול בלבבות ביניהם ולקבל גם כן מהם כידוע דירת שכינה בתחתונים צורך גבוה, וכמאמרם (זוה”ק ח”ג ד’ ע”ב) ישראל זנין כביכול לאביהם שבשמים, ובכל קרבנות נאמר ‘ריח ניחוח’ וכן כל המצות לנחת רוח לפניו, ונאמר ‘צור ילדך תשי’ ושמתישין ח”ו כח ממליא של מעלה בחטאיהם – והיינו, כי יותר ממה שעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק (פסחים ק”ב ע”א), ועל כן הגם שהיא משפיעה היא מקבלת גם כן בזה שמשפיעה, כיון דהיא רוצה ומשתוקקת להשפיע. והרי מצינו אשה מתקדשת בהנאה שנותנת לאדם חשוב שנהנית בקבלתו, דנחשב שהיא מקבלת מה שהוא מקבל ממנה כמו שאמרו פרק קמא דקדושין (ה’ ע”א), וע”כ אינו סותר מה שאמרו במקום אחר (מדרש שמואל פרשה ד’) לא ניתנו המצות אלא

לצרף בהן הבריות וכי מה אכפת להקדוש ברוך הוא בין שוחט מהצואר כו' – דהא והא איתנייהו, מאחר שרצון השם יתברך היה בזה לצרף הבריות, שעל ידי זה יוכל להשפיע להם כל טובה, ממילא גם הוא מקבל הנייה מהם, דנחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו, וכן מה שנאמר 'אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח' – גם כן אין סותר זה מטעם הנזכר.

מלבד דידוע דלעצמות-אין-סוף יתברך, באמת אין שייכות לעבודה ומעשה התחתונים, רק לאצילות קדשו ית', דגם הוא עצמותו שהאציל אור המושג לתחתונים כשעלה ברצונו לברוא נבראים ושהוא ימלוך עליהם וינהיגם והם יכירו כח מלכותו והוכרח להאציל אור במדות נמדדות לפי מדת המקבלים, וכל שמותיו ית' וההשגות של כל המלאכים ושרפים ואופנים ונביאים וחכמים הכל רק במדות הנאצלות. והאדם הוא תכלית הבריאה... ועל הכסא דמות כמראה אדם, והיינו אדם דאצילות, שגם המדות הנאצלות מאחר שהם אצילות לצורך האדם כדי שיוכל להשיג מציאותו ית' – הרי מדתן כפי מדת השגתו של המשיג, וע"כ גם אצילות השגה המושגת הוא כמראה אדם. וכן התורה שהיא דפוס כל מעשה בראשית כי היא מדת הנהגתו ית' שעל פיה היה כל הבריאה כולה בדרכים מוגבלים ומצומצמים ע"פ דרכי התורה, הוא ג"כ בדמות אדם, כידוע דרמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה נגד רמ"ח איברים ושס"ה גידין, ולגבי אצילות השגה זו שפיר שייך הנחת רוח והתשות-כח ח"ו, כי ההשגה רק לצורך המשיגים, ואם אין משיגים מה צורך להשגה, הרי עצמות א"ס הוא אור עליון ומופלא הרבה יותר מאור האצילות לאין שיעור וערך, וכל האצילות היינו רק השגה מושגת לנבראים והיינו לאדם תכלית הבריאה, אם כן, כפי התעלות השגת אדם, כך הוא התעלות האור ההוא המושג...'

(מתוך מחשבות חרוץ ט)

'...אך הענין הוא דהנה הבורא ברוך הוא וברוך שמו יתעלה אשר קדשנו במצותיו וצונו לקיים מצותיו – אין צורך לו יתברך עשיית מצותיו, רק שזה ריח ניחוח לפניו יתברך שאמר ונעשה רצונו – שעיקר רצון הבורא יתברך הוא שיהיה לאדם רצון מלא ושלם לעשות רצונו יתברך, ונמצא אחר כוונת הלב הן הן הדברים, אם כיוון לבו לעשות איזה מצוה לשמו יתברך ברצון מלא ושלם – חשיב לפניו יתברך מיד כאילו כבר עשאה מאחר שכוונתו שלימה. ואף על פי כן, ההכרחי לאדם לעשות ולגמור המצוה במעשה, כי זה בלתי אפשרי לאדם שיעמוד על כוונתו בבירור שיהא בכוונה שלימה ברצון מלא, גם אם ידמה לו לאדם שכוונתו כוונה שלימה, לעשות המצוה לשמו יתברך – לא יאמין לעצמו עד שיגמור המצוה, כי כן טבע חומר גוף האדם למנעו מלחשוב מחשבות ברצון מלא ושלם.

ובאמת אמרו חז"ל חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה והטעם הוא כדברינו הנ"ל, שעיקר הוא כוונת הלב והבורא ברוך הוא הבוחן לבבות וחוקר כליות יודע מחשבות זה האדם שהיה כוונתו לשמו ברצון שלם לכן חושב לו כאלו עשאה, בשלמא מלך בשר ודם הרוצה לבחון את עבדיו ומצוה להם איזה עבודה לעשות אם יעשה בשלימות לא יבחון את לבבם אם כוונתם שלימה לעבדו באמת וברצון רק אחר שיעשו ויקיימו את מצות עבודתו אשר צוה עליהם יראה לפי המעשה אשר עשו ויבחון קצת כוונתם, אבל הבורא יתעלה החופש כל חדרי בטן ובוחן כליות ולב יודע תוכן כוונתו אם היא שלימה אזי חשוב לפניו יתברך כאלו עשאה. וכן להיפוך – אם יעשה אדם מצוה במעשה ולא יכוין לבו לעשות בדחילו ורחימו לא פרחת לעילא' (מתוך נועם אלימלך וירא).

‘את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי –
 ‘התוכן המקודש של הקרבן... הוא כולל בתוכו את הקוים הראשיים של מטרת הקודש הזאת בצורה זו:
 האחד – המגמה של קרבת ד’ בנשמת האומה בכללותה, בכל חייה ורגשותיה.
 השני – ההתאחדות האלקית עמה בטבע הרוחני של מציאותה והיותה.
 השלישי, הוא הפעלת פעולות החיים, שיהיו נמשכות על פי ערך הפלא הקדוש הזה של ההתאחדות האלקית ברוח האומה.
 הרביעי – נחת הרוח והנעימות של העדנה הפנימית, שתהיה חשה בכל כללותה, ובהשפעה על פרטיה כולם, מתוך הקשר האלקי הזה ומתוך צביון החיים שבאים ומופיעים על ידו. מפני כך פרט את כל הפרטים הללו:
את קרבני – הענין והמפעל הקדוש, הגורם בסגולתו את קרבתו.
לחמי – הפועל את ההתאחדות התכונת הטבעית עם הקדושה האלקית, כדוגמת הלחם, המזין ומקשר על ידי כחו הפלאי את נשמת החיים עם הגויה וכחותיה.
לאשי – כח האש וחומו הוא הפועל הגורם להמפעלים שיעשו, וכן היא המטרה של הופעת הקודש, שעל ידי הארת הקרבן, והתמיד ביחוד, על כל מפעלי החיים.
 ועל כולם העדן והענג של הקליטה הרוחנית, וזיו העליזה בהארת הנשמה, הבאה מקדושת הקרבן הקדוש הזה, המיוחד בתדירות השפעתו המתמידה. את קרבני, לחמי, לאשי, ריח ניחחי.

רשׁׁׁ: ‘נחת רוח לפני הקבׁׁה – שאמר ונעשה רצונו’
 ‘יהי רצון מלפניך ד’ אלקינו ואלקי אבותינו’ – הפלא של תאור הרצון כלפי מעלה הוא, בהבדלה רבה ממהות הרצון שאנו מתארים ומשיגים אצלנו, הנבראים, המוגבלים והמשתנים, והמוכרחים ביסוד חייהם והיותם.
 כל תוכן הרצון אצלנו איננו כי אם איזה הכרח מלובש בלבוש של רצון, כלומר מוכרחים אנחנו לרצות בכלל, אלא שאנו בתואר מיוחד חפשים להלביש את הרצון שלנו בתוכן זה או בתוכן אחר.
 מה שאין כן כלפי מעלה, שכל יסודו של הרצון בכללותו הוא ענין של הויה ממקור עליון מאור אין-סוף, שאין לנו צד לתאר שם איזה תאור, מעוצם הקדושה והרוממות, והרצון בכללותו הויה היא מגזירת מלך.
 ועל כן אנחנו אומרים ‘יהי רצון’, וגם ‘מלפניך’ – להורות, שהרצון הזה, שאנו מדברים כאן כלפי מלך עולמים אין סוף, אינו ענין של תכונה ונטיה שהיא מתארת את העצמיות והתוכיות, של הנוטה והמתוכן, אלא פעולה שעומדת מלפני הפועל ומתהווה ומתפעלת מגורתו. ואת הצביון המיוחד של הרצון אנו ממשיכים מצד קשר הקודש שלנו, על פי מדת השגתנו וקישורנו בקדושה העליונה, ועל פי מדת המורשה שלנו, המוטבעת בנו מכח קדושת האבות. על כן מתאים הוא הביטוי: ‘יהי רצון מלפניך ד’, אלקינו ואלקי אבותינו’ (מתוך ‘עולת ראייה’ עמ’ קבו).

דף מז

‘מנין למתעסק בקדשים שהוא פסול’ – ענין מתעסק בקדשים, פרש בחזון איש (זבחים כ (ב), יג),

ואין מביאים נסכים אבל קרבנם טעון נסכים. (ואם שלח דמי נסכים עם קרבנו – יקרבו משלו, ואם לאו – קרבים משל צבור (רש"י ועוד).

אמר רבי יוסי: בכלם רואה אני להחמיר, כקדשי ישראל.

ומודה ר' יוסי לענין ריצוי צייץ על עוון טומאה, שאינו בקדשי עכו"ם, דלאו בני הרצאה נינהו.

א. הרמב"ם פסק הלכה כר' שמעון, מלבד לענין שחוטי חוץ פסק (בסוף הל' מעה"ק) כר' יוסי

שחייבים עליהם. (וע' בכס"מ ובשאר מפרשים טעם הדבר). ודוקא כשהקדיש עכו"ם בארץ ישראל,

אבל בחו"ל – המקריבם בחוץ פטור (ספרי). ומ"מ מדרבנן אסור (זבח תודה).

ב. הקדיש עכו"ם הקדיש קרבן על מנת להקריבו לחוץ – כך היא מצוותו ואין שייך אסור בדבר

משום 'חוץ' אלא מדרבנן, ואולי יש בזה משום בל תוסיף. אין הנידון בסוגיא אלא

כשהקדיש ע"מ להקריבו בפנים (עפ"י חזו"א קמא מא, יד).

ג. אפשר שלשיטת התוס' להלכה יש בקדשי עכו"ם מעילה (ע' זבח תודה).

ד. יש מי שכתב שעכו"ם שהפריש קרבן כדי שיתכפר בו ישראל – מועילים בו אף לרבי שמעון

(עפ"י אחיעזר י"ד מה, א. והעיר על קצוה"ח (ר, א), שנראה מדבריו שתלוי הדבר במקדיש ולא במתכפר).

ה. קדשי בדיק הבית של עכו"ם, מועילים בהם לדברי הכל. ולפי פירוש אחד בתוס', לדעת החולקים

על רבי יוסי, אפילו בקדשי בדיק הבית אין מעילה (וע' קצות החשן ר, א וקובץ שעורים

ב"ב רצה).

הקרבנות הבאים מן הנכרים ושאנים באים – ע' בפירוט במנחות עג.

ב. דברים שאין להם מתירים, חייבים עליהם משום 'נותר' ו'טמא' כדברים שיש להם מתירים (ויגזרו מקדשי

בני ישראל... אשר הם מקדשים ל'). חוץ מן הדם. ואולם אין חייבים אלא בדבר שהוכשר ליקרב (אשר

יקרב); בדבר שיש לו מתירים עד שייקרבו מתיריו, ובדבר שאין לו מתירים – עד שיקדש בכלי.

יש מי שכתב שאין בקומץ ובלבונה חיוב נותר וטמא אלא משעלו על המזבח ומשלה האור

ברובם, אבל קודם לכן לא, שעדיין אין הרצאה. ואולם מנחת כהנים וכד' שאינם מחוסרים

הרצאה, חייבים עליהם משום נותר וטמא (עפ"י משנה למלך פסוה"מ יח, ז בדעת רבנו תם). ויש

חולקים (עתוס' לעיל מג. סד, ה הקומץ. וכן תמה על המל"מ החנון-איש יב, ט).

לדברי רבי שמעון, דברים שאין דרכם להאכל, כגון עצים לבונה וקטורת – אין חייבים עליהם משום

טומאה. והכמים חולקים (והבשר – לרבות).

ג. נותר ופיגול לא הותרו מכללן כטומאה שהותרה בציבור; אין הציץ מרצה עליהם; שניהם טהורים; שניהם

פסולם שייך לזמן; שניהם פסולם בקרב ולא במקריב.

נותר וטמא – שניהם פסול הגוף ולא פסול מחשבה; אין זריקת הדם מביאם לידי הפסול, שלא כפיגול

שאינו נקבע אלא בזריקה; ובשניהם נאמר חילול (כן פרש"י. ור"ח פרש, ששניהם שייכים בחתיכה אחת

ולא דוקא בקרבן כולו).

דף מו

עא. א. דם קדשים, מה דינו לענין חיוב מעילה, נותר, טמא ופיגול?

ב. אלו דברים שנעשית מצוותם ודינם בגניזה ויש בהם מעילה?

ג. דברים שאין דרכם להאכל – מה דין האוכלם כשהם טמאים או כשגופו טמא?

א. שלשה מיעוטים נאמרו בדם (נתתיו לכם – כחולין; לכפר – ולא לדבר אחר; כי הדם הוא... – לפני כפרה כלאחר כפרה), לדרוש: אין בו מעילה, אין בו חיוב לאוכלו כשהוא נותר או בטומאה. וכן חיוב פיגול אין בו (ולפיגול אין צריך מיעוט מיוחד, אלא משום שהוא עצמו מתיר אין בו פיגול). כתבו התוס' שמחיים יש בו מעילה. ועוד כתבו שלאחר שיצא לנחל קידרון יש בו מעילה מדרבנן. ולהר' חיים כהן – מדאורייתא (וע' רמב"ם וראב"ד מעילה ב; מאירי פסחים כה וע"ז מד.).

ב. דברים שנעשית מצוותם ואסורים בהנאה; תרומת הדשן (ושמו אצל המזבח); עגלה ערופה (וערפו שם); בגדי כהן גדול ששימש בהם ביום הכפורים, לדברי חכמים שהם טעונים גניזה (והניחם שם), אבל לרבי דוסא מותרים לכהן הדיוט. [יש אומרים שגם שעיר המשתלח אסור בהנאה מהתורה הגם שנעשית מצוותו (ע' מעילה יא)]. דשן מזבח הפנימי לאחר שנתדשן – אין בו מעילה רק אסור מדרבנן (עתוס').

ג. דברים שאין דרכם להאכל, כגון עצים ולבונה; לדברי חכמים, חייבים משום טומאה. ולרבי שמעון – אין חייבים.

ושלש דעות בגמרא בנושא מחלוקתם; לדעה אחת נחלקו רק בטומאת עצמם, אבל בטומאת הגוף – דברי הכל אינו לוקה (שלא נתרבו אלא מוהבשר אשר יגע בכל טמא. ואין בכלל זה טומאת הגוף). לדעה אחרת, מחלוקתם בטומאת הגוף, אבל בטומאת עצמם דברי הכל לוקה. ולדעה שלישית, וכן אמר רבא שמסתבר, בין בזה בין מחלוקת – שהושוו שני הדינים וכל שישנו בזה ישנו בזה ושאינו בזה אינו בזה.

א. מבואר ברמב"ם שפסק לחייב בטומאת עצמם ולפטור בטומאת הגוף (ע' בהל' פסוה"מ יח, יב כד. ונראה מדבריו שחילק בין עצים ללבונה, כי בעצים אין שייך כלל ענין אכילה, ולכן פירש 'עצים' שמקריבם בטומאה. ע' זבח תודה ועוד).

ב. אעפ"י שלרבי שמעון אין חייבים על עצים משום 'נותר', נפסלים הם בלינה משקדשו בכלי (עפ"י תוס' נו. ד"ה מנין).

דפים מו – מז

עב. א. לשם אלו דברים הובח נזבח?

ב. מהו דין 'מתעסק' בקדשים?

ג. בעלי הקרבן שחשבו מחשבת פיגול בשעת עבודת הכהן – האם פסלו את הקרבן בכך?

א. לשם ששה דברים הובח נזבח; לשם הזבח, ולא לשם זבח אחר;

לשם הזבח, ולא לשם אדם אחר;

לשם השם – שאמר והיה העולם;

לשם אשים, להוציא על מנת לעשותו חתיכות צליות בגחלים;

לשם ריח, ולא יחשוב לצלותם תחילה חוץ למערכה;

לשם ניחוח – הנחת רוח לפני הקב"ה שאמר ונעשה רצונו.

החטאת והאשם – מוסף על מחשבות אלו, צריך לעשותם לשם החטא המסוים שבעטיו באו.

רבי יוסי אומר: תנאי ב"ד היה שלא יחשוב כן שמא יעשה שלא לשמו, וגם אם עשה בסתם – כאילו חשב.